

Η ΤΕΧΝΗ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ

ΜΕΡΟΣ Α'.—Η ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΗ ΤΕΧΝΗ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ ε'. τεύχους).

2. Ἡ τέχνη ἐν Ρωσσίᾳ.

Ἡ Ρωσσικὴ τέχνη εἶνε δημιουργημα τῆς Βυζαντιανῆς τέχνης, ἔσχε δὲ διαδοχικῶς τρία κέντρα, ἀνταποκρινόμενα πρὸς τὰς τρεῖς κυριώτερας φάσεις τῆς πολιτικῆς τῆς ἱστορίας. Τὸ Κίεβον, τὴν Μόσχαν, τὴν Πετρούπολιν.

Ἡ Ρωσσία μόνον τὴν διὰ ξύλων οἰκοδομικὴν ἐγνώριζε. Πρώτη ἡ βασίλισσα Ὀλγα ἔθεσε τὰ θεμέλια τῆς διὰ λίθων οἰκοδομικῆς, διὰ τινος ἐκκλησίας λιθίνης ἐν Κίεβῳ. Ὁ Ἅγιος Βλαδίμηρος ἔδωκεν εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἣτις εἶχε τετρακοσίας ἐκκλησίας, τοιοῦτον μεγαλεῖον, ὥστε εἰς περιηγητῆς τῆς Δύσεως, ὁ Adam de Brême ἔγραφεν ὅτι τὸ Κίεβον ἦτο ἐφάμιλλον τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸ τιμητικὸν ἀγλάισμα τῶν «Ἑλληνικῶν χωρῶν». Ἦτο ἰδίᾳ ἀξιοθαύμαστος ἐν τῇ πόλει ταύτῃ μία νέα Ἁγία Σοφία, ἥς αἱ τοιχογραφίαι καὶ αἱ ἐπιγραφαί, οὐχὶ σλαυικάι, ὡς θὰ ὑπέθετέ τις, ἀλλ' ἐλληνικαὶ σώζονται ἔτι καὶ φυλάσσονται ἐπιμελῶς. Ἀλλ' ἡ Ρωσσικὴ τέχνη δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τὰ ἐκ τοῦ Βυζαντίου δάνεια φῶτα. Ἀνεζήτησε τὴν τέχνην εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἀσίαν, εἰς τὴν Περσίαν. Ἐκεῖθεν παρέλαβε τοὺς βολθοειδεῖς θόλους, οὓς ἀνύψωσεν ἐπὶ φραγμάτων τυμπανοειδῶν στηριζομένων ἐπὶ τόξων. Πρὸς δὲ ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος οἱ Ρῶσσοι ἡγεμόνες προσέτρεξαν εἰς τὰς τέχνας τῆς Δύσεως. Χάρις εἰς τὰ διάφορα ταῦτα στοιχεῖα, εἰς τὴν χρῆσιν τὴν μεγάλην τῶν μεταλλῶν καὶ τῶν μίλων ἐν τῇ ἐξωτερικῇ διακόσμῃ, ἡ Ρωσσικὴ ἀρχιτεκτονικὴ ἔσχεν ἀξιοσημείωτον πρωτοτυπίαν, ἣν δὲν ἀπαντῶμεν εἰς τὰς τέχνας ἄλλων μεγαλειτέρων Σλαυικῶν χωρῶν.

Τὸ μεγαλεῖον τοῦ Κίεβου δὲν διήρκασε ἡ ὅσον καὶ τῆς Aix-la-Chapelle. Ὄταν μετὰ τὴν ἦταν τῶν Μογγόλων, ἡ Μόσχα ἐγένετο τὸ πολιτικὸν καὶ θρησκευτικὸν κέντρον τῆς Ρωσσιῆς αὐτοκρατορίας, οἱ πρίγκηπες συνήθροισαν Ἴταλους καλλιτέχνους τῆς Ἀναγεννήσεως, τὸ ἀξιοσημείωτον δὲ εἶνε ὅτι ἐπὶ τῶν ξένων τούτων καλλιτεχνῶν βαθέως καὶ ἀμέσως ἐπέδρασεν ὁ ἐθνικὸς Ρωσσικὸς τύπος καὶ ἐν γένει ὁ ἐγχώριος χαρακτήρ. Ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε δὲν ἀντεκατέστησαν αὐτοὶ, οὔτε μετέτρεψαν, ἀλλὰ τὸν ἐτελειοποίησαν μόνον καὶ παρήγαγον ἔργα χαρκατηριστικώτατα καὶ πολὺ πρωτότυπα. Τὸ πρωτοτυπώτερον καὶ μᾶλλον ἀξιοσημείωτον οἰκοδόμημα τῆς Ρωσσιῆς ἀρχιτεκτονικῆς εὐρίσκεται

ἐξωθεν τοῦ Κρεμλίνου. Εἶνε ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Βασιλείου, εἰς τὴν θέσιν Rouge.

Ἡ ἱστορία τοῦ οἰκοδομήματος τούτου εἶνε ἀρκετὰ περίεργος καὶ τραγικὴ ἐν ταυτῇ. Ἰβάν ὁ Τρομερός ἀνήγειρε τὴν ἐκκλησίαν τῷ 1554, εἰς ἀνάμνησιν τῆς κατακτήσεως τοῦ Καζάν, ἣτις πολὺ τῷ ἐστοίχισε. Ἦτο ἡ ἐκκλησία αὕτη ἔργον ἐνὸς Ἰταλοῦ. Ἡ οἰκοδομὴ εἶχε τελειώσῃ, ὅτε, διηγούνται, ὅτι ὁ Τσάρος ἐκάλεσε τὸν ἀρχιτέκτονα, τῷ ἔδωκε σημαντικὸν ποσὸν χρημάτων καὶ τὸν ἠρώτησεν ἂν μὲ τὸ διπλάσιον χρῆμα, ἠδύνατο νὰ ἀνεγείρῃ ἐν οἰκοδόμημα δις ὠραιότερον ἐκείνου. Ὁ καλλιτέχνης ἀπήντησε καταφατικῶς. Ὁ Ἰβάν ἐπίστευσε τότε ὅτι τὸν εἶχεν ἀπατήσῃ ὁ καλλιτέχνης, ἀφοῦ τῷ εἶχεν ὑποσχεθῇ νὰ ἀνεγείρῃ οἰκοδόμημα τέλειον ὑπὸ ἐποψιν τέχνης καὶ ἀνυπέροβλητον· καὶ διέταξε νὰ ἐξωρύξουν τοὺς ὀφθαλμοὺς του διὰ νὰ εἶνε βέβαιος ὅτι δὲν θὰ ὠκοδομεῖτο μεγαλοπρεπέστερον οἰκοδόμημα τοῦ Ἀγίου Βασιλείου. Ἡ σκληρὰ ἀπόφασις τοῦ ἀκάμπτου Τσάρου ἐπραγματοποιήθη.

Ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἀγ. Βασιλείου ἔχει δέκα ἐπτὰ θόλους βολθοειδεῖς, ἕκαστος τῶν ὁποίων δὲν ὁμοιάζει πρὸς τὸν ἄλλον, οὔτε κατὰ τὸ ὕψος οὔτε κατὰ τὸ σχῆμα. Ἡ ποικιλία δὲ τῶν μεταλλῶν ἐσωτερικῶς, τοῦ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ, τοῦ κατεργασμένου δέρματος, τοῦ κασσιτέρου, ἐξαίρουν ἐπὶ μᾶλλον τὸ ἐξωτερικὸν θέαμα. Τὸ φῶς συναντᾶται εἰς προβολὰς ἐν ὀρισμένοις σημείοις, ὡς ἐν ἄστρον. Ἡδυνάτῃ τις ν' ἀποκαλέσῃ τὸν ναὸν τοῦτον πολυχρωμον τέρας ὑπὸ ἐποψιν ἀρμονίας, φανταστικὸν Δράκοντα.

Ἡ μεταλλουργία εἶχε προοδεύσει ἤδη πολὺ ἐν Ρωσσίᾳ. Ὁ βασιλεὺς τῶν κωδῶνων Tzarkolokol, ἀνυψωθείς ἐπὶ Βεγόριδος Γοδούνωφ (1598—1605) ἐξύργισε 492,200 λίτρας, εἶχε ἐπτὰ μέτρων ὕψος, καὶ 8 μ. 50 διάμετρον. Διὰ νὰ ἐννοήσῃ τις τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ κώδωνος τούτου, ἀρκεῖ νὰ ἀναλογισθῇ ὅτι ὁ μέγας κώδων τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων ζυγίζει μόνον 26,000 λίτρας. Κανὲν κωδωνοστάσιον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τὸν βαστάσῃ, κανὲν ἱκρίον.

Ἡ χρυσοχοΐα ἐν Ρωσσίᾳ παρηκολούθησε τὰς προόδους τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ αἵθουσα τῶν ὅπλων τοῦ ἐνάτου ἀνακτόρου τοῦ Κρεμλίνου, ἰδρυθέντος ὑπὸ Νικολάου τοῦ Α', περιλαμβάνει σπανίαν συλλογὴν νομισμάτων διαφόρων προελεύσεων, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶνε ἀξιοσημείωτα τὰ τῆς ρωσσιῆς τέχνης.

Ἡ πρὸς τὴν Δύσιν φορὰ τῆς Ρωσσίας ἡ ἀρχαμένη ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Πέτρου ἐπέφερε κτύπημα κατὰ τῆς ἐθνικῆς πρωτοτυπίας. Ἡ Ρωσσικὴ τέχνη ἤρξατο μιμουμένη τὴν Εὐρωπαϊκὴν. Ἡ θεμελιώσις τῆς Πετροπόλεως ἔδωκεν εἰς τὴν ρωσσικὴν ἀρχιτεκτονικὴν τύπον καθαρῶς εὐρωπαϊκόν. Ἐσχεν ἡ πόλις αὕτη ὥραϊα οἰκοδομήματα, ἀνεγερθέντα πάντα σχεδὸν ὑπὸ Γάλλων

καλλιτεχνῶν. Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα τὸ Πέτερ-
χωφ, τὸ Oranienbaum, τὸ Tzarkoé-Selo, τὰ
ἀνάκτορα τῆς Πετροπόλεως, ἀργότερα τὸ Χρη-
ματιστήριον τῆς Πετροπόλεως (οἰκοδομηθὲν ὑπὸ
τοῦ Thomon 1804—1811), ἡ ἐκκλησία τοῦ
Ἀγίου Ἰσαάκ, εἶνε ἔργα ὑπενθυμίζοντα Γαλ-
λικά κτίρια, ὡς λ. γ. τὸ Πάνθεον, τὴν ἑπαυλιν
τῶν Βερσαλλιῶν. Τὸ Πέτερχωφ κατὰ σχέδιον
τοῦ γάλλου Leblond (1720) εἶνε ἐν τῶν ὠραι-
τέρων οἰκοδομημάτων, δυνάμενον νὰ παραβληθῇ
πρὸς τὰ κυριώτερα Εὐρωπαϊκά οἰκοδομήματα.
Ὡμοιάζει πρὸς τὰς Βερσαλλίας ὡς πρὸς τὴν
ἀφθονίαν τῶν ὑδάτων, ἅτινα σχηματίζουν πίδα-
κας παιγνιώδεις καὶ μεγαλοπρεπεῖς.

Τὸ Κρεμλῖνον μὲ τὰ τεῖχη του, τὰ ἀνάκτορά
του, τὰς ἐκκλησίας του εἶνε διὰ τὴν Ρωσικὴν
τέχνην ὅ,τι ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν διὰ τὴν
Ἑλληνικὴν. Ἡ σύμμιξις μιᾶς μεγαλοπρεπείας
καὶ ταυτοχρόνως μιᾶς συγχύσεως βαρβαρικῆς
μετὰ τῶν στοιχείων τοῦ πολιτισμοῦ ἅτινα ἐλαμ-
βάνοτο βαθμυδὸν ἐκ τῶν γειτόνων λαῶν, παρή-
γαγεν μίαν πρωτοτυπίαν, ἀπετέλεσε καὶ τι
καλὸν διὰ τὴν τέχνην.

Ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἡ γλυπτικὴ περιωρίσθη ἐν
τῇ διακοσμήσει τῶν ἐκκλησιῶν ὑπὸ τὰς συνή-
θεις συνθήκας καὶ ἤρκεσθη εἰς τὸ νὰ μετριάξῃ
τὴν σκληρότητα καὶ δυσκαμψίαν ἀπὸ τῶν προ-
σώπων καὶ νὰ ἰδῇ σχέδιον πλέον ἀκριβές. Ἐν
τούτοις ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν Γάλλων ἐσχη-
ματίσθη ἐν Ρωσίᾳ σχολὴ ζωγραφικῆς καὶ γλυ-
πτικῆς ἧς ἡ πρωτοτυπία δὲν εἶχεν ἔτι καλλω-
πισθῇ, ἀλλ' ἦτις παρήγαγε ἀξιοσημείωτα ἔργα,
ἅτινα παρηκολούθησαν τὴν ἐν γένει πνευματι-
κὴν κίνησιν. Αἱ ζωγραφίαι τοῦ Ὁσκάρ Gué, τοῦ
Γαλλικῆς καταγωγῆς καὶ ἰδίως ἡ «Τελευταία
κρίσις», τοῦ Bogoluboff, τοῦ Smieradski αἱ
«Κινούμεναι λαμπάδες» καὶ τὸ τραγοῦδι τῆς
«Σκλάβας», ὅπερ παραθέτομεν, τοῦ Αἰθαζόφσκη,
οὗ ναυμαχίαν κέκτηται τὸ ἡμέτερον Πολυτε-
χνεῖον, τοῦ Chelmonski, Mokovski, Vereschagin,
Bruni καὶ τὰ γλυπτικὰ ἔργα τοῦ Antokolski,
τοῦ Τουργένεφ, εἶνε ἔργα σημειοῦντα
σημαντικὴν πρόοδον ἐν τῇ τέχνῃ. Ἡ σχολὴ δὲ
τῶν Μωσαϊκῶν ἡ ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Τσάρου Νι-
κολάου τοῦ Α'. παρήγαγε ἔργα ἐξόχως ὠραῖα,
ἀλλ' ἡ κατεργασία αὐτῶν ἐγένετο ἐν Ρώμῃ, μὴ
σχετιζομένη πρὸς τὰς διακοσμητικὰς παραδό-
σεις τῶν Βυζαντινῶν.

3. Περσικὴ τέχνη.

Ἡ ἀρχαία τέχνη τῶν Σασσανιδῶν ἔχει πε-
ρισσότεραν σχέσιν πρὸς τὴν Βυζαντιανὴν τέχνην
ἢ ὅσῃν ἡ ρωσικὴ. Καὶ τοῦτο διότι οἱ ἡγεμόνες
τῆς Κτησιφῶντος ἐκάλουν συχνὰ Ἕλληνας καλ-
λιτέχνας, ὡς ἐπίσης ὁ Ἰουστινιανὸς εἶχε καὶ αὐτὸς
καλέσῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν Πέρσας καλλιτέ-
χνους διὰ τὴν διακόσμησιν οἰκοδομημάτων τινων.

Σῶζεται ἐκ τῆς γλυπτικῆς τῶν Περσῶν ἐν
πολὺ ἱστορικὸν καὶ περιέργον μνημεῖον. Σῦγκρι-
ται ἐκ δέκα ἀναγλύφων, ἧτοι κολλοσιαίων προ-
σώπων γεγλυμμένων εἰς τοὺς πρόποδας ἐνὸς ὄρους
εἰς τὴν θέσιν ἧτις καλεῖται καὶ σήμερον ἀκόμη
Sapor καὶ ἐκ τῶν ὁποίων ἀναγλύφων τὸ μᾶλ-
λον ἐνδιαφέρον εἶναι ἀναμφιβόλως τὸ εἰκονίζον
τὸν αὐτοκράτορα Βαλεριανόν εἰς τοὺς πόδας τοῦ
Sapor. Ἀνεξαρτήτως τῆς σπουδαιότητος ὑπὸ
ἐποψὴν ἐκφράσεως καὶ τῆς ἀκριβείας τοῦ σχήμα-
τος, τὰ γλυπτὰ αὐτὰ ἔργα δὲν διαφέρουν σχε-
δὸν τῶν ἔργων τῆς Ρωμαϊκῆς παρακμῆς τῶν χρό-
νων τοῦ Κωνσταντίνου.

Ἀλλ' ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν Περσῶν εἶνε
ἀναμφιρῆστος πολὺ μεγαλειότερος ἀξίει ἢ ἡ γλυ-
πτικὴ. Ἀνεπτύχθη ἐν Ρωσίᾳ ἰσχυρὰ τέχνη, με-
γαλοπρεπὴς καὶ χαρακτηριστικὴ, ἧς δυστυχῶς
τὰ πρότυπα εἶνε σπάνια καὶ ἥκιστα γνωστά.
Τὸ ἀνάκτορον ὅπερ ὁ Χοσρόης ἐκτίσεν ἐν Κτη-
σιφῶντι ὑψοῦται ἔτι ἐν μέρει ἐν μέσῳ τῶν σχε-
δὸν ἀμύρτων ἐρείπειων τῆς παλαιᾶς πρωτεύου-
σης τῶν Πέρθων.

Αἱ βιομήχανοι τέχναι δὲν ἡλλοιώθησαν ἢ
μᾶλλον δὲν διεφθάρησαν ὑπὸ τῶν Σασσανιδῶν,
ἀλλὰ διετήρησαν τὴν παλαιὰν φήμην τῆς χρυ-
σοχοίας καὶ ταπητουργίας τῆς Βαβυλωνός. Δείγ-
μα τῆς τέχνης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης θαυμάσιον
ἔχομεν τὸ κύπελλον Χοσρόη τοῦ Α'. (531—
579) τὸ εὐρισκόμενον ἤδη ἐν τῇ Ἑθνικῇ βιβλιο-
θήκῃ. Σῦγκριται ἐκ πλακῶν χρυσοῦ ἐπαλλή-
λως τεμνομένων, ἐφ' ὧν ὑπάρχουσι προσηρμο-
σμένα μετάλλια ἐκ κρυστάλλου διαυγοῦς καὶ ἐξ
ύάλων ἐγγχρώμων, προσομοιάζόντων πρὸς πολυτί-
μους λίθους, εἰς τὸ κέντρον δὲ ἐν μετάλλιον με-
γατεύτερον, ὁμοίως ἐκ διαυγοῦς κρυστάλλου, εἰ-
κονίζον ἐν χαρακτηριστικῇ τὸν Χοσρόην ἐπὶ τοῦ θρό-
νου του. Πρὸς τούτοις οἱ Ἀραβες κατακτηταὶ
εὗρον τῷ 637 ἐν Κτησιφῶντι μεταξὺ πληθύος
ἄλλων εἰδῶν, πελώριον τάπητα ἐξήκοντα ὀργυῶν
περιμέτρου, κατασκευασθέντα κατὰ διαταγὴν
τοῦ ἰδίου Χοσρόη. Παριστᾷ ὁ τάπης οὗτος κη-
πον ἐστολισμένον δι' ἀγαλμάτων, διασχιζόμενον
ὑπὸ ρυάκων, ἀναμέσον δένδρων καὶ ἀνθῶν. Τὰ
ἄνθη συνίσταντο ἐκ πολυτίμων λίθων καὶ ἐγγχρώ-
μων ύάλων· ἐκ νημάτων χρυσοῦ ἀπηρτίζοντο αἱ
ἀποχρώσεις τοῦ ἐδάφους.

Ἡ τέχνη αὕτη δὲν κατεστράφη ὡς ἐκ τῆς
ἐπιδρομῆς μετέπειτα τῶν Ἀράβων, ἀλλὰ θὰ τὴν
ἐπανεύρωμεν ἀκμαίαν, ὡς ἦτο.

Ἐνταῦθα περατοῦται τὸ πρῶτον μέρος τῆς
Τέχνης κατὰ τὸν Μεσαίωνα, ἧτοι ἡ Βυζαντιανὴ
τέχνη καὶ ἡ καθόλου ἐπίδρασις αὐτῆς.

Ἐν τῷ ἐπομένῳ μέρει θὰ διεξέλθωμεν τὴν
Ἀσιατικὴν τέχνην, ἰδίᾳ δὲ τὴν πολὺ ὀλίγον
γνωστὴν παρ' ἡμῖν Μουσουλμανικὴν τέχνην.

(Ἐπεταὶ συνέχεια)